

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки
Модуль Жана Монне «Зовнішня політика Європейського Союзу»

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

11 квітня 2019 року

Харків – 2019

Редакційна колегія:

Сідоров В. І., доктор педагогічних наук, професор
Новікова Л. В., кандидат юридичних наук, доцент
Червяцова А. О., кандидат юридичних наук, доцент
Доценко О. М., кандидат юридичних наук, доцент
Здоровко С. Ф., кандидат юридичних наук, доцент
Солових Є. М., кандидат політичних наук, доцент
Застава І. В., кандидат політичних наук, доцент
Меленцова О. В., кандидат економічних наук, доцент
Шамраєва В.М., доктор політичних наук, доцент

Секретаріат:

Андреєнко О. М., старший лаборант; **Юдіна Я. В.**, старший лаборант

Адреса редакційної колегії:

61022, м. Харків, майдан Свободи, б. 6, Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, кафедра
міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
к. 264, тел. (057) 705-10-59, e-mail: inter_law@karazin.ua

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна (протокол №7 від 24 червня 2019 року)*

С 83

Стратегічні напрями зовнішньої політики Європейського Союзу: матеріали міжнародної
науково-практичної конференції (11 квітня 2019 року, м. Харків). — Харків : ХНУ імені
В. Н. Каразіна, 2019. — 304 с.

ISBN 978-966-285-604-0

Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні напрями зовнішньої політики
Європейського Союзу» проводиться в межах проекту Модуль Жана Монне «Зовнішня політика
Європейського Союзу» за фінансової підтримки Виконавчого Агентства з питань освіти,
аудіовізуальних засобів та культури ЄС.

До збірника матеріалів науково-практичної конференції увійшли тези доповідей науков-
ців, практичних діячів, викладачів та студентів. Конференцію присвячено зовнішній політиці
Європейського Союзу, її проблемам та перспективам. Конференція має стати платформою
обговорення стратегічних напрямів зовнішньої політики Європейського Союзу в умовах
реальних загроз, які ставлять під сумнів саму ідею Європейського проекту, що приніс народам
Європи безпрецедентний мир, процвітання та демократію. Основними питаннями, які
складають предмет обговорення, є: зовнішня політика Європейського Союзу: від національних
інтересів до спільних цінностей; зовнішня політика Європейського Союзу та глобальне
управління XXI століття; зовнішня політика Європейського Союзу, підтримання миру та сучасні
виклики безпеці (тероризм, екстремізм, міграційні проблеми, економічна нестабільність,
інформаційна безпека тощо); європейська політика сусідства, регіональне співробітництво,
дипломатія; зовнішня політика Європейського Союзу та Україна.

*У збірнику збережено стиль, орфографію, пунктуацію авторських текстів. Відповідальність
за зміст достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей доповідей несуть автори
цих доповідей.*

НЕРІВНІ КЛІТИНИ ШАХІВНИЦІ: ЧОМУ УСПІХИ ТУРИЗМУ В ХОРВАТІЇ МОЖУТЬ НАБЛИЗИТИ НОВИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ?

Лиман Сергій Іванович,

завідувач кафедри туристичного бізнесу,
Харківська державна академія культури,
доктор історичних наук, професор,
limans@ukr.net

Парфіненко Анатолій Юрійович,

завідувач кафедри туристичного бізнесу і країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат історичних наук, доцент,
parfinenko@karazin.ua

Хорватська «шаховніца» – один з найстаріших гербів Європи. За переказами, ще на початку XI ст. хорватський король Светослав Суроно виграв в шахи у венеціанського дожа П'єтро II право управляти приморськими містами Далмації [7]. Цей виграш, описаний у XI ст. в літописі ченця Фрумуна фон Тегермсе, був першою писемною згадкою про гру в шахи у середньовічній Європі, а шалений азарт, який охоплював у той час гравців, окремих з яких було навіть відлучено від церкви, цілком пояснює, чому настільки великий успіх назавжди увічнив шахівницю на гербі Хорватського королівства.

З тих пір Хорватія, немов шахівниця з її герба, не раз ставала полем найскладніших геополітичних ігор, у яких умілі grosмейстери від влади з різних країн з легкістю жертвували її фігурами. Досить згадати, як шматували сусіди її територію, як багато хорватських найманців боролось і вмирало за чужі інтереси у війнах XVI, XVII і наступних століть. Навіть Фрідріх Шиллер у своїй об'єктивній історичній праці «Тридцятилітня війна» не шкодував чорних фарб для опису звірств католиків при захопленні протестантського Магдебурга, де усіх перевершили своєю жорстокістю «страшні банди хорватів», які «бавилися тим, що кидали дітей у вогонь» [12]. Австрійська влада використовувала хорватів та їх бана Й. Єлачича проти Угорської революції 1848–1849 рр., а нацисти – хорватських усташів проти сербів і усіх антифашистів зруйнованого ними Югославського королівства. Саме хорвати, на відміну від мирно залишивших СФРЮ словенців, зі зброєю у руках боролися проти Югославської народної армії на початку 1990-х рр. і ліквідували Сербську Країну, яка знаходилася тоді (1991–1995) у межах нинішньої Хорватії.

Нині Хорватія – член ЄС та НАТО, країна з високим рівнем життя, віце-чемпіон світу з футболу, один з лідерів туристичного бізнесу в Європі. Однак клітини на її «шаховніце» здаються геометрично рівними тільки на перший погляд.

Погодимося з автором «Історії Хорватії» В. І. Фрейдзоном, який охарактеризував незвичайне географічне розташування країни так: «Своєрідне розташування хорватських земель надає республіці на мапі вигляд птиці, що простягнула крила на сотні кілометрів» [11]. Посилимо цей вислів твердженням:

розмах цих крил занадто асиметричний і широкий для тривалого польоту, оскільки ліве (південне крило) креслить простір в дуже небезпечному віддаленні від правого.

У межах цієї публікації її автори пропонують наступну модель одного з можливих варіантів політичного розвитку Хорватії в найближчі десятиліття.

1. Хорватія – один з лідерів у туристичній сфері Балканського регіону, країна, що має у своєму розпорядженні велику кількість історико-культурних і природних пам'яток [9, с. 264–265].

2. Туризм у Хорватії розвивається вкрай нерівномірно. Іноземних і багатьох вітчизняних туристів в основному цікавить смуга Адріатичного узбережжя. Це узбережжя й численні острови – головна туристична зона країни [9, с. 264–265]. Як відверто сказав в інтерв'ю 2017 року міністр туризму Хорватії Гаррі Капеллі, «Основою туризму в Хорватії є курорти Адріатики» [1]. Саме сюди спрямовуються величезні інвестиції, і саме тут залишається лівова частка туристичних витрат.

3. Від цих фінансових вливань найбільшою мірою виграє регіон Далмація з всесвітньо відомими туристичними курортами Задар, Спліт, Дубровник, Макарська Рив'єра. При цьому Далмація протягом багатьох століть зазнавала культурного впливу різних народів, у т. ч. греків, римлян, італійців. Це позначилося й на менталітеті її жителів. До кінця XIX ст. тут зберігалася (нині мертва) далматинська мова, і лише у XX ст. в Далмації остаточно заборонили місцеве глаголичне богослужіння.

4. Історія Далмації давніша за історію власне Хорватії, або інакше – держави, відомої під нинішньою назвою (Hrvatska). Саме римляни дали Адріатичному узбережжю назву Далмація (від іллірійського «delmat», тобто горда, відважна людина) [8]. Вже один цей переклад з іллірійської повинен був лестити національному марнославству його носіїв – Далматів (далматинців) – як давніх, так і нових, тих, які пішли і відродилися/згорділих.

5. Цю етнічну гордість за давню територію неважко відродити у будь-який момент. Досить звернутися до середньовічних праць. У «Літописі попа Дуклянина» описуються не тільки «далматинці», а й «король далматинців», як творці балканської геополітики V–VI ст. [4, розд. II]. А, наприклад, візантійський імператор Костянтин Багрянородний у своєму знаменитому трактаті «Про управління імперією» пише і про те, що земля «далматинців» – фема Далмація – «була захоплена народами слов'ян» у VI–VII століттях, і з «тих пір ця країна перебуває під владою хорватів» [2, розд. 30]. При цьому «З давніх-давен Далмація брала початок від меж Диррахія (суч. албанський Дуррес – С. Л., А. П.), а саме – від Антибарі (суч. Бар – С. Л., А. П.), і простиралася до гір Істрії, а в ширину сягала річки Дунаю» [2, гл. 30]. Висловимося чіткіше – великі землі автохтонів-Далматів захопили прибульці. Усе як у «Літопису попа Дуклянина»: хорватський князь Остроіло «після кривавих воєн здобув всю Далмацію і приморські міста» [4, розд. II]. Такі перли хроніста гостріше мечів загарбників і можуть принести великі дивіденди фантазерам-відновлювачам «далматинського народу». Народу, чий міста згодом виграли у шахи, а отже саме далматинці, а не хорвати мають історичне право на герб-шахівницю.

6. Історичні дослідження епохи зародження медієвістики як особливої галузі історичної науки (XIX ст.) відображають величезний інтерес авторів праць з історії хорватського Середньовіччя саме до території Далмації. Історія її середньовічних міст-комун була предметом ґрунтовних праць медієвістів, у тому числі, з університетів дореволюційної України [3; порівн.: 5; 6, с. 403–409].

6. Тривале перебування Далмації у складі Хорватії і середньовічного Угорського королівства, з XV ст. – у Венеціанській республіці, а потім і у Австрійській імперії не минуло для її населення безслідно навіть в епоху південнослов'янського національного Відродження XIX ст. Незважаючи на зростання хорватської національної самосвідомості, у 1865 р. в Далмації виник перший у Центральній Європі регіоналістський рух у сучасному розумінні цього слова. Її Партія автономістів виступила проти об'єднання королівства Далмації з Королівством Хорватії і Славонії [10]. Мета – збереження особливого статусу Далмації в Австрійській імперії. Зусиллями депутатів Далмації в австрійському парламенті цей статус було збережено – з 1815 по 1918 рр. Далмація залишалася окремим королівством в імперії Габсбургів. При цьому, коли у 1867 р. Австрійську імперію було перетворено на дуалістичну Австро-Угорщину, королівство Далмація увійшло до австрійської частини держави, а королівство Хорватія і Славонія – до Угорської. Ці реалії зберігалися до розпаду імперії у 1918 р. і утворення Королівства сербів, хорватів і словенців (Югославії).

7. У 1945 р., після визволення Югославії, Далмація увійшла до складу двох її республік – Хорватії та Чорногорії, де територіально залишається й донині. Це означає, що будь-яка дискусія щодо минулого, сьогодення і майбутнього Далмації може торкнутися не тільки Хорватії, але й усього регіону.

8. Зазначені успіхи туризму, подальше зростання економічної й фінансової могутності Далмації неминуче спричинять зростання у ній сепаратистських настроїв, подібних до сепаратистської реакції багатої італійської Півночі на дотаційні Центр та Південь Апеннін. При цьому ми змушені визнати: сепаратизм в ЄС – це неадекватна, але неминуча відповідь на розмивання державних кордонів, наслідок європейської регіоналізації. Вже зараз у Хорватії помітна діяльність партії регіоналістів Далмації – Dalmatinska akcija [10]. Активність сепаратистів Каталонії, Валлонії, Корсики, Сілезії, Паданії посилить відцентрову риторику й практику дій цієї та інших далматинських організацій.

9. Хорватія, ослаблена виснажливим для неї сепаратизмом Далмації, ані політичним, ані військовим, ані економічним шляхом не зможе утримати далматинців під своєю владою.

10. Зростанням сепаратистських настроїв у Далмації неминуче скористаються зовнішні сили, які не зацікавлені у посиленні Хорватії як прогресуючого економічного і політичного конкурента й фактичного гегемона постюгославського простору.

11. Крім традиційного регіонального антагоніста Хорватії – Сербії, ослабленої і відрізаної від моря після проголошення незалежності Чорногорії й розпаду двоєдиної союзної держави (2006), найбільш послідовними противниками збереження єдності сильної Хорватії можуть стати боснійські мусульмани.

12. Саме у прикордонних з Далмацією районах БіГ проживає основна маса боснійських хорватів.

13. Поступове демографічне зростання у мусульманських районах Боснії і Герцеговини на тлі ослаблення доцентрових політичних імпульсів Сербії викличе неминуче бажання боснійських мусульман спочатку видавити зі своєї території боснійських хорватів за албансько-косовським сценарієм, а потім через розірвану Далмацію отримати вихід до моря. Вкрай вузька і дуже довга смуга далматинського узбережжя, що відмежовує БіГ від Адріатики, буде народжувати спокуси у багатьох поколінь боснійських мусульман покінчити зі своїм континентальним статусом.

14. План боснійських мусульман «Боснія до моря» буде приведений у дію незабаром після реалізації можливого сценарію суверенізації Далмації.

15. Цей план буде повністю підтриманий фінансовими вливаннями з боку Туреччини, Саудівської Аравії, Катару, можливо – Росії, а також Сербії, яка розраховуватиме в обмін на свою підтримку приєднати до сербської території райони із сербським населенням БіГ.

16. Статус членів НАТО (нинішній – Хорватії та перспективний – БіГ) мінімізує, але не скасовує можливого загострення відносин між ними. Приклад внутрінатівського турецько-грецького антагонізму через Кіпр – тому підтвердження.

17. У суверенізації Далмації і загостренні відносин між боснійськими мусульманами і хорватами можуть з часом бути зацікавлені також Сполучені Штати і Китай. Для США новий регіональний конфлікт стане черговим аргументом для критики європеїзації військово-політичних структур з метою посилення свого контролю над Європою. Адже заклики до посилення самостійності Європи у військових, політичних, економічних питаннях звучать регулярно, а французький прононс і німецький акцент подібних заяв завжди однаково ріжуть слух чиновників Держдепу і Пентагону.

Для Китаю такий конфлікт – привід залучити до нього і послабити усіх ключових акторів сучасної постбіполярної системи міжнародних відносин. Новий Балканський конфлікт приречений на перевищення ліміту їх дипломатичних зусиль. У всякому разі, було б наївно вважати, що боснійсько-мусульманський «прорив до моря» через суверенну, відокремлену від Хорватії Далмацію поставить крапку, а не кому в традиційно складній геополітичній балканської гри на ВЖЕ нерівних клітинах шахівниці.

Список використаних джерел:

1. Інтерв'ю Гаррі Капелли, міністра туризму Республіки Хорватії. 2 серпня 2017 р. URL: <https://www.adriaticnews.info/ru/novosti/intervyu/gari-cappelli> (дата звернення: 27.03.2019).
2. Константин Багрянородный. Об управлении империей. М.: Наука, 1991. URL: www.vostlit.info/Texts/rus11/Konst_Bagr_2/index.phtml (дата звернення: 27.03.2019).
3. Леонтович Ф. И. Древнее хорватско-далматинское законодательство. Одесса, 1868. 155 с.
4. _____ Летопись _____ попа _____ Дуклянина. _____ URL: <http://www.vostlit.info/Texts/rus6/Dukljanin/frametext.htm> (дата звернення: 27.03.2019).

5. Лиман С. І. Середньовічна історія Хорватії в працях учених українських земель Російської імперії (1804 – перша половина 1880-х рр.). *Науковий вісник Харківського державного педагогічного університету*. Сер.: Історія та географія. Х., 2006. Вип. 24. С. 45–54.
6. Лиман С. И. Идеи в латах: Запад или Восток? Средневековье в оценках медиевистов Украины (1804 – первая половина 1880-х гг.). Х. : ХГАК, 2009. 688 с.
7. О гербе Хорватии. URL: https://pikabu.ru/story/o_gerbe_khorvatii_6031535 (дата звернення: 27.03.2019).
8. Область Далмация в Хорватии (Мировой туризм). URL: <https://turizm.world/oblast-dalmaciya-v-horvatii.html> (дата звернення: 27.03.2019).
9. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство: Підручник. К.: Знання, 2015. 551 с.
10. Регионалистские движения в Центральной Европе. URL: <http://afterempire.info/2017/03/29/regionalism-central-europe/> (дата звернення: 27.03.2019).
11. Фрейдзон В. И. История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб.: Алетейя, 2001. 318 с. URL: <https://knigogid.ru/books/456869-istoriya-horvatii-2001/toread> (дата звернення: 27.03.2019).
12. Шиллер Ф. Тридцатилетняя война. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=xiVFDwAAQBAJ> (дата звернення: 27.03.2019).

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Лисенко Юлія Віталіївна,

Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана,
кандидат політичних наук, доцент,
lyuv2@ukr.net

Створення позитивного іміджу для успішного позиціонування на міжнародній арені є однією з найважливіших складових зовнішньої політики будь-якої держави. Глобалізація формує нові виклики для України в контексті її успішної інтеграції у світовий політичний простір і формування позитивного іміджу як сучасної демократичної країни. Позитивний образ держави в масовій свідомості необхідний насамперед для успішного просування та реалізації національних інтересів. Одним із ключових напрямів такої політики є формування сприятливого образу держави, її громадян, зовнішньої та внутрішньої політики, культурних цінностей та способу життя громадян. Значення публічної дипломатії як практичного інструменту реалізації політики невпинно зростає в умовах глобалізації, а тому, на нашу думку, потребує більш глибокого вивчення і узагальнення.

Підходи до визначення сутності «публічної дипломатії» еволюціонують і цьому сприяє розвиток міжнародних відносин, поява таких загальносвітових процесів як глобалізація та інформатизація суспільства. Дипломатія в контексті розвитку громадянського суспільства сприяє зростанню участі безпосередньо самого суспільства у формуванні та реалізації зовнішньої політики держави, тому поруч з офіційною дипломатією стрімко розвивається публічна дипломатія [1]. Публічна дипломатія просуває національні інтереси і забезпечує національну